
Оцінна лексика як характеристика сучасного політичного дискурсу

Анжеліка Солодка

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, кафедра германської філології, Миколаїв, Україна
ORCID 0000-0003-1703-7996

Тетяна Мороз

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, кафедра германської філології, Миколаїв, Україна
ORCID 0000-0002-2839-0739

Для цитування цієї статті:

Солодка Анжеліка, Мороз Тетяна. Оцінна лексика як характеристика сучасного політичного дискурсу. International Science Journal of Education and Linguistics. Vol. 3, No. 2, 2024, pp. 96-106. doi: 10.46299/j.isjel.20240302.11.

Надійшла до редакції: 03 березня 2024 р.; **Схвалено:** 31 березня 2024 р.;

Опубліковано: 01 квітня 2024 р.

Анотація: У статті досліджуються особливості функціонування оцінних лексичних одиниць у комунікативному просторі політичного дискурсу. З'ясовано особливості політичного дискурсу як комунікативного явища, що включає екстралінгвістичні фактори: соціальний, культурно-історичний, ідеологічний, психологічний контекст, а також ряд комунікативно-прагматичних цільових настанов адресанту та взаємодій з адресатом. Встановлено, що політичний дискурс є різновидом інституційного дискурсу, що має характерні системоутворюючі ознаки та функції: сугестивну, персуазивну, інформативну та експресивну. Такі ознаки політичного дискурсу характеризуються градуальним характером. Описано особливості функціонування та специфіку реалізації оцінної лексики у сучасному політичному дискурсі. Виявлено, що ціннісна конотація мовних одиниць проявляється на усіх рівнях мовної системи. Як екстралінгвістична категорія, поняття «оцінка» виявляється у семантичній структурі слова як оцінного компоненту. Виділено три види оціненості: функціональна, конотативна та прагматична. Як чинники смислової невизначеності розглядаються такі особливості семантики політичної лексики: широта обсягу значення; абстрактність; складність значення, що зумовлена складністю самого денотату; розмитість семантичних кордонів слів градуальної семантики; міждискурсивна багатозначність; відносність позначення; ідеологічна полісемія. Представлено різні класифікації оцінних значень, що відображають прояв категорії оцінки у мові: негативно-оцінна і позитивно-оцінна лексика; узуально-оцінна та okazіонально-оцінна лексика; константно-оцінна та хроно-оцінна лексика; особисто та соціально оцінна лексика. Визначено, що у контексті політичного дискурсу особливе місце посідає ідеологічно маркована оцінна лексика, що служить виразом поглядів та ідей певних соціальних груп.

Ключові слова: політичний дискурс, оцінна лексика, лексика політичного дискурсу, семантика, ідеологічна полісемія, маркована лексика, політема.

1. Вступ

Бурхливий розвиток політичного дискурсу в сучасному житті України, а також збільшення перекладів політичних діячів в українській та англійській лінгвостільнотах

викликають нагальну необхідність опису закономірностей та специфіки перекладу текстів даного комунікативного простору.

Слід зазначити, що особливості відтворення в українсько-англійському перекладі оцінної лексики, як одного із засобів реалізації домінуючої функції політичного дискурсу, не знайшли достатньо повного відображення у сучасних дослідженнях, що й обумовлює актуальність дослідження.

2. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом дослідження є політичний дискурс. Предметом дослідження є оцінна лексика політичного дискурсу.

3. Мета та задачі дослідження

Метою статті є виявлення особливостей існування оцінних лексичних одиниць у комунікативному просторі політичного дискурсу.

Завдання дослідження:

1. дослідити особливості політичного дискурсу;
2. описати особливості функціонування та специфіку реалізації оцінної лексики у сучасному політичному дискурсі.

4. Аналіз літератури

У межах лінгвістичних досліджень розмежовують два підходи до аналізу політичного дискурсу: описовий та критичний. Описові дослідження засновані на класичній методиці риторичного аналізу публічних виступів, представлених у працях грецьких та римських ораторів. У сучасній лінгвістиці один із аспектів описового підходу пов'язаний з вивченням мовної поведінки політиків: мовних засобів, риторичних прийомів та маніпулятивних стратегій, які використовуються політиками з метою переконання (В. Громовенко [1], В. Петренко [2], Н. Кондратенко [3], М. Нарійчук [4], Т. Dijk [5], К. Hacker [6]).

Дослідження політичного дискурсу нині стосується таких проблем, як визначення механізмів породження та сприйняття текстів політики, аналіз політичних метафор як «дзеркала» світу політики, вивчення вербальних та риторичних стратегій [7].

Інший напрямок аналізу політичного дискурсу пов'язаний з вивченням змістовної сторони політичних текстів та дозволяє виявити когнітивні диспозиції окремих політиків – ціннісні домінуючі, схильність до конфлікту чи співпраці, характер причинно-наслідкових зв'язків у відповідних фрагментах картини світу.

Критичний підхід до лінгвістичних досліджень політичного дискурсу спрямований на вивчення соціальної нерівності, вираженої у дискурсі, де мова сприймається як засіб влади та соціального контролю (Т. van Dijk) [8].

Однією із нових парадигм вивчення політичного дискурсу є когнітивний підхід, що дозволяє перейти від опису одиниць та структур дискурсу до моделювання структур свідомості учасників політичної комунікації. В рамках когнітивного аналізу мови досліджується взаємозв'язок мови та ідеології (Ю. Караулов, В. Петров) [9].

Отже, політична мова у наукових дослідженнях визначається як сукупність маніпулятивних засобів мови. Це мова, що використовується в маніпулятивних цілях і виходить за рамки політичної комунікації. Мова політики є однією з професійних підмов, тобто вона створює «систему професійно орієнтованих знаків», що характеризуються спеціальною лексикою, фразеологією та пареміологією [7, с.14-21].

5. Методи дослідження

Для вирішення поставлених завдань у дослідженні комплексно використовувалися дефініційний, порівняльний методи та компонентний аналіз.

6. Результати досліджень

6.1. Специфіка та особливості політичного дискурсу

Дискурс – це процес, пов'язаний зі створенням мовного твору, тобто тексту, який є кінцевим результатом мовної діяльності і характеризується певною закінченою і зафіксованою формою [10].

Н. Арутюнова вважає, що під текстом розуміють «переважно абстрактну, формальну конструкцію», а під дискурсом – «різні види її актуалізації» [11].

Дискурс розглядається як єдність та взаємодія тексту та контексту (дискурс = текст + контекст). У цьому трактуванні під текстом розуміються «мовні форми, тимчасово і штучно ізольовані від контексту» [12]. Контекст включає як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні чинники. Така інтерпретація виявляє лінгвосоціальну обумовленість дискурсу.

Ю. Караулов та В. Петров наголошують на комунікативній природі дискурсу, який окрім тексту включає «екстралінгвістичні чинники, необхідні для розуміння тексту» [9]. Таким чином, дискурс сприймається як «комунікація + текст + контекст».

Н. Арутюнова наводить таке визначення дискурсу: дискурс – це «...зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами» [11, с.136]. Мова розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей та механізмах їх свідомості [11, с.137].

Такий підхід дозволяє розглядати дискурс як комунікативну подію, тобто обмежений у просторі та часі, вмотивований, цілісний, соціально зумовлений процес мовної взаємодії комунікантів. За словами Н. Арутюнової, подія локалізована в людській (одноосібній чи громадській) сфері, що визначає ту систему відносин, до якої вона входить [11].

Соціолінгвістичний підхід до дослідження дискурсу передбачає аналіз мови учасників спілкування як представників тієї чи іншої соціальної групи та аналіз обставин спілкування у широкому соціокультурному контексті. Дискурс створюється в певній ситуації спілкування, де учасники мають соціальні ролі та настанови, мають свої цілі [13]. Він включає одночасно динамічний процес мовної діяльності, вписаний в її соціальний контекст, та її результат (текст).

Отже, для адекватного розуміння дискурсу необхідно враховувати всю сукупність лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів. Таким чином, аналіз тексту як результату породження дискурсу передбачає урахування ситуативного та соціокультурного контексту, що включає ситуацію спілкування, учасників, їх цілі та завдання, а також віднесеність дискурсу до певної культури та його соціальних параметрів.

Виділяють два типи дискурсу – персональний (особистісно-орієнтований) та інституційний (статусно-орієнтований). Останній є спілкуванням у заданих рамках статусно-рольових відносин і виділяється на підставі двох ознак: мета та учасники спілкування [14]. Іншими словами, дискурс визначається як інституційний, якщо здійснюється у громадських інститутах, спілкування у яких є складовою їх організації. До інституційних видів дискурсу належить політичний, дипломатичний, економічний, науковий тощо.

Розглядаючи політичний дискурс як різновид інституційного дискурсу, необхідно визначити обсяг та зміст самого поняття «політичний дискурс», межі його простору, а також критерії віднесення до нього того чи іншого тексту (мовного твору).

Визначення меж політичного дискурсу залежить від розуміння політичної комунікації. В вузькому розумінні політичний дискурс обмежений лише інституційними формами

спілкування та утворює сукупність усіх мовних актів, а саме політичних дискусій і навіть правил громадської політики.

Політична діяльність неможлива без участі мови, що визначає їхній взаємозв'язок. За допомогою мови представники політики та всі, хто так чи інакше стикається з цією сферою, спілкуються, інформують, вказують та переконують. У політології спостерігається тенденція розглядати мову не як відображення політичної реальності, а як компонент політики [7]. У теперішній час політичний дискурс визнається основним способом здійснення політичних дій.

Вирішальним критерієм визначення дискурсу як політичного є не лише зв'язок учасників комунікації з політичною сферою або її змістовна сторона, але його завдання та цілі [7, с.15]. Отже, у простір політичного дискурсу включаються не лише форми спілкування, пов'язані безпосередньо з протіканням політичних процесів, а й будь-які види комунікації, так чи інакше пов'язані зі сферою політики.

Багато лінгвістів відзначають, що сугестивна і персуазивна функції (впливу, переконання) є одними з основних функцій політичного дискурсу. Персуазивність передбачає використання певного набору мовних засобів, що мають потужний потенціал впливу. Сугестивність полягає в прихованій словесній дії, яка приймається на віру, тобто навіяння, наведення на думку [15, с. 25-29].

Як зазначає П. Паршин, «для політичного тексту мовленнєвий вплив є основною метою комунікації, для досягнення якої використовується орієнтований вибір лінгвістичних засобів» [16].

За визначенням Є. Тарасова, «мовленнєвий вплив можна розглядати як процес, у структурі якого суб'єкт впливу розгортає активність із спілкування та мотивації діяльності, до якої спонукається об'єкт впливу» [17, с.79].

Політична мова, таким чином, «є засобом формування соціальних та політичних ідеалів, цінностей та норм, фіксації політичних ідей та практики влади, контакту між нею та громадянами» [18, с.76].

Важливою функцією політичного дискурсу є також інформативна функція, що відповідає за неупереджене повідомлення про різні політичні події. Важливість цієї функції полягає в тому, що політичний дискурс є «засобом формування, функціонування та передачі політичної інформації» [18, с.76]. Таким чином, всі інші функції супроводжуються донесенням будь-якої інформації до співрозмовника чи глядацької аудиторії. З іншого боку, інформативну функцію можна розглядати як допоміжну, що супроводжує інші функції. Це пояснюється тим, що політичний дискурс не може бути емоційно нейтральним, у ньому обов'язково є ставлення автора до того, про що він говорить.

Як зазначає Е. Шейгал, крім явної експліцитної інформації, повідомлення можуть включати імпліцитно-конотативний прошарок інформації [7, с. 41].

Усе це створює передумови виділення третьої функції політичного дискурсу – *експресивної*.

Необхідно зазначити, що превалювання тієї чи іншої функції залежить від жанрової диверсифікації простору політичного дискурсу.

Виділяючи системоутворюючі ознаки політичного дискурсу – інституційність, специфічну інформативність, смислову невизначеність, фідеїстичність, езотеричність, особливу роль фактора мас-медіа, дистанційність, театральність, динамічність, Є. Шейгал наголошує на їхньому градуальному характері, який може бути представлений у вигляді шкали. Залежно від типу політичного дискурсу – тоталітарного чи демократичного – виділені ознаки займають певне місце на шкалі тоталітарності/демократичності [7].

Специфічна інформативність політичного дискурсу визначається привалюванням цінностей над фактами, переважання впливу та оцінки над інформуванням, емоційного над раціональним. Мова політичного дискурсу орієнтована на вплив, стимулювання та натхнення адресату. Спілкування на політичні теми ніколи не буває нейтральним, йому властива оцінна акцентованість та афективність.

Слід підкреслити, що мовленнєвий вплив у політичному дискурсі має інтенціональний характер, він усвідомлений та цілеспрямований. Вплив може здійснюватися через інституційні ресурси влади у вигляді переконання, логічного обґрунтування необхідності чогось. Все це визначає необхідність розгляду категорії оцінки як однієї з провідних характеристик політичного дискурсу, а також специфіки оцінної лексики як одного із способів вираження оцінного та формування сугестивного та персуазивного ефекту у політичному дискурсі.

6.2. Особливості функціонування та специфіка реалізації оцінної лексики у сучасному політичному дискурсі

Оцінка сприймається як чинник, який формує ціннісну картину світу, оскільки ціннісні уявлення притаманні кожній культурі. Цінності приписуються людиною світу. На думку І. Стерніна, цінності – це соціальні, соціально-психологічні ідеї та погляди, що поділяються та успадковуються кожним новим поколінням [19].

Ціннісна картина світу соціуму включає певний набір та ієрархію цінностей, що виражаються в оцінках.

За своєю сутністю оцінка є універсальною категорією. Зазначається, що оцінка відноситься до інтенціонального аспекту мови, де відображення картини світу у свідомості промовця ускладнюється низкою факторів. Це зумовлює відмінності способів її вираження у різних мовах.

Іноді оцінка та модальність поєднуються в одне поняття або розглядаються як суміжні поняття. Такий підхід пов'язується із розумінням модальності у вузькому та широкому значенні. У вузькому розумінні модальність це граматична (морфологічна) категорія, основним засобом вираження якої слугують дієслова.

За формальними ознаками виділяються два види оцінки: абсолютну (мова йде про один оцінний об'єкт) і порівняльну (порівнюються два і більше об'єкти або принаймні дві складові одного й того ж об'єкту). В абсолютних оцінних структурах порівняння прямо не виражається, проте завжди мається на увазі оцінний стереотип або шкала, на яку орієнтована оцінка, а порівняльна оцінка заснована на зіставленні одного об'єкту з іншим. Незважаючи на це, визнається той факт, що оцінка невід'ємна від порівняння, оскільки абсолютна ознака також містить імпліцитне порівняння [20, с. 15]. При порівняльній оцінці в її структуру включаються додаткові елементи – ті, із чим порівнюється, ознаки, яким даються порівняння, мотивування порівняння тощо [21, с.23]. Таким чином, оцінна структура складається з багатьох компонентів, що відображають її складну побудову в інтенціональному світі.

Таким чином, в основі лінгвістичного аналізу оцінки лежить розуміння суб'єктивного та об'єктивного аспекту значень оцінних слів та висловлювань.

У наукових працях термін «оцінності» часто співвідноситься з термінами «емоційність», «афективність» і «експресивність». Отже, очевидна необхідність розмежувати ці поняття.

Поняття «оцінності», «емоційності» та «експресивності» взаємопов'язані, але виконують різні функції. Експресивність відноситься, головним чином, до стилістичних категорій, а оцінність та емоційність до лексико-граматичної. Оцінка та емоційність, будучи компонентами висловлювання, розширюють його інформативний обсяг, а експресивність, не змінюючи вихідний сенс, посилює його. Тісна єдність, і разом з тим, відмінність оцінного, експресивного та емоційного аспектів пояснюється характеристикою компонентів мовного акту, його психологічною (емоція), інтелектуальною (оцінка), об'єктивно-ситуаційною (експресія) сторонами, які присутні в різній мірі у висловлюванні.

Слід зазначити, що оцінні засоби виявляються на всіх рівнях мови. Оцінність мовної одиниці може бути обумовлена лексико-семантичними властивостями, функціонально-стильовою приналежністю та її контекстним вживанням.

Існує широкий діапазон лінгвістичних засобів вираження думки та оцінки, що варіюється від прямих експліцитних до прихованих імпліцитних способів. Найпоширенішими у політичному дискурсі є лексичні оцінні засоби – слова та словосполучення з оцінним значенням, а також порівняння, метафори, алюзії та інші образні засоби.

Оцінний компонент є складовою семантичної структури слова. Він може бути обумовлений лексико-семантичними властивостями лексичної одиниці (ЛО), її приналежністю до того чи іншого функціонального стилю та вживанням у певному контексті. Це визначає позицію оцінного значення у лексико-семантичній структурі слова.

На рівні лексики виділяють три класи ЛО, що відрізняються позицією оцінного значення в їх семантичній структурі.

1. Лексичні одиниці, значення яких містить оцінку, але не вказується до чого саме належить ця оцінка: *добрий, поганий / terrible, charm*. У таких виключно оцінних лексичних одиницях оцінний компонент є частиною денотативного значення семантичної структури слова. Предметна співвіднесеність подібних одиниць встановлюється лише у контексті.

2. Конотативна оцінність притаманна нейтральним лексичним одиницям, які набуваються тільки в певному контексті.

Порівняємо: 1) *We will build our relationship with all of our partners, both the transit countries and the consumers, on an equal, clear and transparent basis (+)* [22].

2) *The UN Security Council members will then express their opinions on the report and only then will matters progress further. In other words, this is all a very transparent procedure (-)* [22].

Як видно з прикладів, лексема *transparent*, яка є нейтральною поза контекстом, у різному мовному оточенні набуває протилежного оцінного значення. Таким чином, конотативна оцінність продукується контекстом, який може бути як широким, так і максимально вузьким.

3. «Предметно-оцінні» лексичні одиниці, у значенні яких поєднані предметність та оцінність: *тероризм, політизація, cooperation, opportunist*. У таких словах виражається ставлення до певного явища того, хто говорить, що дозволяє виділити їх в окремий клас прагмем. Подібні лексичні одиниці представляють прагматичну оцінність. Роль прагмем у тому, що вони є згорнутими (імпліцитними) судженнями, які мають особливу силу переконання [23, с. 20].

Отже, оцінний компонент в семантичній структурі слова може як входити у денотативний компонент, так і бути компонентом конотації. При цьому співвіднесеність оцінного компоненту з денотативним та конотативним компонентами може варіюватися в залежності від типу оцінності, що репрезентується лексичною одиницею.

Таким чином, у двох із трьох розглянутих типів оцінних лексичних одиниць, оцінний компонент є частиною конотативного (прагматичного) значення.

Існує думка, що у деяких мовних знаках можна визначити соціальний мікрокомпонент значення. На думку Н. Комлева, існуюча для деяких мовних знаків соціальна конотація може виражати політичний світогляд. Така конотація може бути у одиниць суспільно-політичної лексики [24, с.128-129]. Проте, як зазначає І. Стернін, у таких словах, як *шовініст, анархіст, расист, опортуніст*, відображено певний соціально-класовий світогляд, але він виражений в оцінному компоненті конотації знаку та носить характер соціальної оцінки поняття, яке позначається відповідним денотатом [25, с.114-115]. Таким чином, відображення соціальної дійсності, що представлено в таких словах, входить до оцінного компоненту значення і не є самостійним компонентом.

Реалізація оцінки як певної семантичної категорії в семантичній структурі лексичного значення є багатосторонньою і багатоаспектною, і зумовлено, як правило, тим, до якого оцінного типу вона належить. При аналізі оцінки як соціально усталеного та узуально закріпленого в семантиці мовних одиниць ставлення суб'єкта (особи, групи осіб, соціуму) до об'єктів дійсності виділяються різні типи оцінних значень.

Взаємодія суб'єкту оцінки з її об'єктом є основою класифікації оцінних значень на прикладі прикметників, запропонованої Н. Арутюновою. Використовуючи методи

комунікативного та логічного аналізу, автор приходять до висновку, що оцінні значення представлені в мові двома основними типами: загальнооцінними та приватнооцінними. Загальнооціночні значення реалізуються прикметниками «хороший/поганий», а також їх синонімами. Подібні прикметники висловлюють аксіологічний результат. Група приватнооцінних значень ширше та різноманітніше. До неї входять значення, що виражають оцінку певного аспекту об'єкта [11].

Враховуючи підставу оцінки, приватно оціночні значення можуть бути поділені на три групи: сенсорні (гедоністичні та психологічні), сублімовані (естетичні та етичні, засновані на нормах) та раціоналістичні, що в свою чергу поділяються на утилітарні, нормативні та телеологічні оцінки [11].

Особливий інтерес викликає визначення емоційного та раціонального видів оцінності з позиції її ілюкутивної мети. Емоційна оцінність відображає зміну емоційного стану співрозмовника, а раціональна – підтвердження чи спростування думки адресанту [20, с. 18-22].

Раціональна оцінність базується на інформації про об'єктивно притаманні референту властивості. В основі емоційної оцінки лежить не інформація, а, головним чином, емоції, позитивні або негативні, які викликає предмет. Ряд дослідників визнає існування емоційно-інтелектуальної оцінки, що є єдністю раціональної оцінності та емоцій [7, с.40].

Розглядаючи оцінне значення в аспекті емоційності/раціональності, слід зазначити, що раціональна оцінка об'єктивується, включається до обсягу денотації, сенс такого значення – раціонально-оцінна інтерпретація дійсності. Емотивно-оцінне значення виникає внаслідок накладання оцінки на вже проведену оцінку, тобто посиленням власне оцінного значення емотивним [26, с.56]. На відміну від раціональної оцінки, емотивно-оцінне значення не вказує на світ і не пов'язано з об'єктивною цінністю об'єкта, а відбиває ставлення щодо нього промовця, тобто входить у прагматичний макрокомпонент структури слова.

Вся оцінна лексика може бути розділена на дві основні групи за ознакою «позитивна / негативна оцінка»: негативно-оцінна і позитивно-оцінна.

За ступенем закріпленості оцінного значення в семантичній структурі слова оцінна лексика поділяється на узуально-оцінну та okazіонально-оцінну.

Слід зазначити, що узуально-оцінна лексика репрезентує функціональну оцінність, що характерно для лексичних одиниць, в яких оцінка входить до денотативного компоненту структури слова. Сюди слід зарахувати і предметно-оцінні одиниці. Okazіонально-оцінна лексика використовується лише у прагматичному контексті, метою якого є вплив на адресата. Основним способом формування okazіонально-оцінної лексики визнається її метафоричне переосмислення.

Оцінна лексика може бути розділена на константнооцінну (де оцінність постійна) і хронооцінну (оцінність може змінюватись у різні періоди часу). Для хронооцінної лексики має значення те вербальне оточення (лінгвістичний контекст), в якому вона вживається [27, с.84].

Відповідно до іншої типології оцінна лексика поділяється на емоційно-оцінну та соціально-оцінну. До емоційно-оцінної лексики відносяться лексичні одиниці, оцінність яких відображає результат взаємодії емоцій як процесу переживання суб'єктом свого ставлення до навколишнього світу та оцінки, що виникає внаслідок цього процесу.

Соціальна обумовленість оцінки є основою виділення іншого виду оцінної лексики, а саме соціально-оцінної, що відбиває соціально-орієнтовані відносини [28, с.39]. На противагу емоційно-оцінній лексиці, оцінний компонент якої відображає емоційні характеристики, внутрішньо властиві людині як індивідууму біологічному та соціальному, соціально-оцінна лексика відображає ідеологічні, світоглядні, моральні, соціальні та культурні відносини людей.

Емоційно-оцінна лексика стабільна в часі, оскільки оцінки багатовікового досвіду, що виражаються нею, апробовані мовною практикою і закріплені в словникових визначеннях. Відносини між людьми змінюються разом із соціальними процесами, що характеризують

суспільство на певних етапах його розвитку. Це визначає той факт, що соціально-оцінна лексика формується та функціонує лише у хронологічних рамках певних соціальних відносин. Такого роду оцінність може нашаровуватися на безоцінні до цього часу лексеми і змінюватися разом із зміною соціальних відносин.

Слід зазначити, що об'єктом соціально-оцінної лексики є переважно економічні та політичні явища, що визначають її функціонування у політичному дискурсі.

Отже, в основі формування соціально-оцінної лексики лежать стереотипні уявлення про ті чи інші поняття, які позначаються відповідним денотатом.

В аспекті розгляду функціонування оцінної лексики у політичному дискурсі необхідно згадати ідеологічно-оцінну лексику як один із видів соціально-оцінної. Ідеологічна маркованість характерна насамперед для політичної лексики, що є основою політичної мови. О. Воробйова пропонує визначати таку лексику як політеми [30, с. 9]. Політемами називають поняття, що пов'язані з участю людини у суспільстві, державі, сучасному йому світі. Крім номінативної функції, політеми виконують також аксіологічну та прагматичну функції, тобто відображають сукупність поглядів та оцінок певним соціумом політичних явищ, і є важливим аспектом політичної комунікації. Оцінний компонент ідеологічно маркованої лексики виражає позитивне чи негативне ставлення до соціальних умов та політичної ситуації.

Слід наголосити, що політичний дискурс несе на собі національно-культурний відбиток епохи, виступаючи її репрезентантом. При цьому політичний дискурс належить простору диференційованої соціальної взаємодії, допомагаючи реалізації політичних інтересів деяких соціальних груп та несе певне навантаження. Масовий адресат політичного дискурсу не лише відноситься до певної культури, але належить до певної ідеології.

О. Воробйова розглядає політеми як ідеологеми, які містять у своїй семантичній структурі ідеологічний компонент значення [29, с.4]. Під ідеологічною конотацією Є. Шейгал розуміє закріплення базової семантичної опозиції, що цементує весь простір політичного дискурсу – «свій/чужий» [7].

Ряд дослідників зазначають, що специфікою лексики, що функціонує у сфері політики, є смислова невизначеність. Як чинники смислової невизначеності розглядають такі особливості семантики політичної лексики: 1) широта обсягу значення; 2) абстрактність; 3) складність значення, що зумовлена складністю самого денотату; 4) неясність, розмитість семантичних кордонів слів градуальної семантики; 5) міждискурсна багатозначність; 6) відносність позначення; 7) ідеологічна полісемія як наслідок виникнення групових конотацій, що виражають інтерпретацію політичної реальності з позиції тієї чи іншої соціальної групи (агенту політики) [25]. Усе сказане вище є характерною особливістю і соціально-оцінної лексики та визначає специфіку її функціонування в політичному дискурсі.

Підсумовуючи, слід зазначити, що як емоційно-оцінна, так і соціально-оцінна лексика, будучи однією із головних ознак політичного дискурсу, беруть участь у реалізації його інформативної функції та функції впливу.

7. Перспективи подальшого розвитку досліджень

Подальші дослідження потребують розгляду структурно-семантичних та функціонально-прагматичних особливостей перекладу оцінної лексики політичного дискурсу.

8. Висновки

На підставі дослідження можна зробити ряд висновків.

1. Дискурс, будучи багатозначним поняттям, використовується у лінгвістиці, літературознавстві і має філософське, історичне та психологічне застосування. У сучасній лінгвістиці поняття «дискурс» має безліч визначень, зумовлених дослідницькою традицією різних шкіл дискурсивного аналізу. Дискурс, як комунікативне явище, включає

екстралінгвістичні фактори: соціальний, культурно-історичний, ідеологічний, психологічний контекст, а також ряд комунікативно-прагматичних цільових настанов адресанту та взаємодій з адресатом.

2. Дискурс – це комунікативний процес, внаслідок якого виникає конкретний мовний твір – текст. На відміну від тексту дискурс є категорією з більш вираженим соціальним змістом. Тип дискурсу визначається специфікою соціального впливу. Політичний дискурс є різновидом інституційного дискурсу, що має характерні системоутворюючі ознаки та функції.

3. Функціональна специфіка політичного дискурсу обумовлена його інтенцією, що дозволяє виділити такі основні функції: сугестивну, персуазивну, інформативну та експресивну. Системоутворюючі ознаки політичного дискурсу характеризуються градуальним характером та залежно від типу політичного дискурсу займають певну позицію на шкалі тоталітарності/демократичності.

4. Специфічна інформативність політичного дискурсу визначається переважанням у ряді випадків впливу та оцінки над інформуванням. Здатність дискурсу впливати на реципієнтів обумовлена як його комунікативною природою, так і лінгвістичною, що представлено специфічним вибором мовних засобів, у тому числі репрезентацією категорію оцінки.

5. Оцінка визнається однією з найважливіших сторін інтелектуальної діяльності людини, вона детермінується як чинник, що формує ціннісні картини світу. Структура оцінки включає такі експліцитні та імпліцитні елементи, як суб'єкт, об'єкт та підстава оцінки, оцінний стереотип та шкалу оцінки. Категорія оцінки співвідноситься з категоріями емоційності, експресивності та афективності. Відзначається взаємообумовленість цих понять, проте функції, що виконуються ними, різні.

6. Оціненість мовних одиниць проявляється на усіх рівнях мовної системи. Проте найчастішим проявом є використання лексичних оціночних засобів, серед яких найбільш характерними для реалізації основної функції політичного дискурсу є такі лексико-стилістичні засоби, як метафори, порівняння, алюзії і, насамперед, оцінна лексика.

7. Будучи екстралінгвістичною категорією, поняття «оцінка» виявляється у семантичній структурі слова як оцінного компоненту. На рівні лексики оцінний компонент може входити як у структуру денотативного макрокомпоненту, так і бути його конотативною частиною. Відповідно до способу реалізації виділяються три види оціненості: функціональна, конотативна та прагматична.

8. Різні класифікації оцінних значень відображають прояв категорії оцінки у мові з різних сторін. Найбільш релевантним представляється розподіл оцінної лексики на емоційно-оцінну, що відображає емоційні характеристики людини, та соціально-оцінну, що позначає соціально-орієнтовані відносини. Як емоційно-оцінна, так і соціально-оцінна лексика є головними факторами політичного дискурсу для забезпечення впливу.

9. Об'єкт соціально-оцінної лексики визначає її функціонування у політичному просторі дискурсу. Соціальна оціненість мовних одиниць ґрунтується на оцінній нормі та оцінних стереотипах певного соціуму. В контексті політичного дискурсу особливе місце посідає ідеологічно маркована оцінна лексика, що служить виразом поглядів та ідей певних соціальних груп. Ідеологічна оціненість характерна насамперед для політичної лексики.

Список літератури:

1) Громовенко, В. (2015). Дослідження політичного дискурсу в лінгвістиці. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство), 21, 238–242..

2) Петренко, В.В. (2007). Політична мова як засіб маніпулятивного впливу: Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка, Київ.

3) Кондратенко, Н. В. (2007). Український політичний дискурс: монографія. Одес. нац. ун-т ім. І.Мечникова. Одеса: Чорномор'я.

- 4) Нарійчук, М. (2013). Українські політичні реалії в англomовному політичному дискурсі. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, 19, 190-193.
- 5) Dijk, T.A. van. (2004). Ideological Discourse Analysis, Retrieved from: <http://www.discourses.org/Teun.html>
- 6) Hacker, K.L. (1996). Political Linguistic Discourse Analysis. The Theory and Practice of Political Communication Research. New York: State University of New York Press, 28 - 55.
- 7) Шейгал Є.І. Семіотика політичного дискурсу: монографія. Вінниця: Зміна, 2000.
- 8) Dijk, T.A. van. (2001). Ideology and Discourse. A Multidisciplinary Introduction. Retrieved from: <http://www.discourses.org/Unpublished/ideodis2.html>
- 9) Караулов, Ю.М., Петров, В.В. (1989). Від граматики тексту до когнітивної теорії дискурсу/Дейк Т. А. ван. Мова. Пізнання. Комунікація.
- 10) Димарський, М.Я. (1998). Текст – дискурс – художній текст. Текст як об'єкт багатоаспектного дослідження: Зб. статей науково-методичного семінару "Textus", СГУ, 3 (4.1), 18-27.
- 11) Арутюнова, Н.Д. (1999). Мова та світ людини, Київ.
- 12) Cook G. The Discourse of Advertising. London, New York, 1992.
- 13) Карасік, В.І. (2004). Мова соціального статусу. М: ІТДГК «Гнозіс».
- 14) Карасік, В.І. (2000). Про типи дискурсу. Мовна особистість: інституційний та персональний дискурс: зб. наук. праць ВДУ.
- 15) Чернявська, В.Є. (2006). Дискурс влади та влада дискурсу: проблеми мовного впливу. М: Флінта: Наука.
- 16) Паршин, П.Б. (1986). Лингвистические методы в концептуальной реконструкции. Системные исследования, 2.
- 17) .Тарасов, Є.Ф. (1983). Мовленнєвий вплив: досягнення та перспективи дослідження. Мова ідеологічного впливу, М., 76-92.
- 18) Корнійко, Т.Г. (2003). Основні підходи до вивчення політичної мови у сучасних політико-лінгвістичних дослідженнях. Вісник МНУ, 12, Політичні науки, 5, 74-85.
- 19) Стернін, І.А. (1979). Проблеми аналізу структури значення слова. Київ.
- 20) Вольф, Є.М. (1985). Функціональна семантика оцінки. М: Наука.
- 21) Телія, В.М. (1986). Конотативний аспект семантики номінативних одиниць. М: Наука.
- 22) EU-US summit, Brussels, 15 June 2021. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2021/06/15/>
- 23) Епштейн, М.Н. (1991). Ідеологія та мова (побудова моделі та осмислення дискурсу). Питання мовознавства, 6, 19-33.
- 24) Комлєв, Н.Г. (2006). Компоненти змістовної структури слова. Київ.
- 25) Стернін, І.А. (1979). Проблеми аналізу структури значення слова. Одеса.
- 26) Телія, В.М. (1986). Конотативний аспект семантики номінативних одиниць. К.: Наука.
- 27) Голованевський, Л.Л. (2002). Оцінність та її відображення у політичному та лексикографічному дискурсах. Філологічні науки, 3, 78-87.
- 28) Крисін, Л.П. (2000). Соціальна маркірованість мовних одиниць. Питання мовознавства, 4, 26-42.
- 29) Воробйова, О.І. (2000). Політична лексика. Її функції в сучасному усному та писемному мовленні. Харків.

Evaluative lexicon as a characteristic of modern political discourse

Anzhelika Solodka,

Department of German philology, Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, Ukraine

Tetiana Moroz

Department of German philology, Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv, Ukraine

Abstract: The article examines the peculiarities of the functioning of evaluative lexical units in the communicative space of political discourse. The peculiarities of political discourse as a communicative phenomenon are clarified. They include extralinguistic factors: social, cultural-historical, ideological, psychological context, as well as a number of communicative and pragmatic target instructions of the addressee and interactions with the addressee,. It was established that political discourse is a type of institutional discourse that has characteristic system-forming features and functions: suggestive, persuasive, informative and expressive. Such signs of political discourse are characterized by a gradual nature. Features of functioning and specifics of implementation of evaluative vocabulary in modern political discourse are described. It was found that the valuable connotation of language units is manifested at all levels of the language system. As an extralinguistic category, the concept of "estimate" appears in the semantic structure of the word as an evaluative component. Three types of evaluation are distinguished: functional, connotative, and pragmatic. The following features of the semantics of political vocabulary are considered as factors of semantic uncertainty: breadth of meaning; abstraction; the complexity of the meaning, which is due to the complexity of the denotation itself; blurred semantic boundaries of words of gradual semantics; interdiscursive ambiguity; relativity of designation; ideological polysemy. Various classifications of evaluative lexicon are presented, reflecting the manifestation of the category of evaluation in language: negative-evaluative and positive-evaluative vocabulary; usual-evaluative and occasional-evaluative vocabulary; constant-evaluative and chrono-evaluative vocabulary; personally and socially evaluative vocabulary. It was determined that in the context of political discourse, ideologically marked evaluative lexicon, which serves as an expression of the views and ideas of certain social groups, occupies a special place.

Keywords: political discourse, evaluative lexicon, lexicon of political discourse, semantics, ideological polysemy, marked lexicon, polytheme.
